

BÜYÜK SORGULAMA: MUHASEBE VE ŞİDDET İLİŞKİSİ*

Doç. Dr. R. Şebnem YAŞAR**

Prof. Dr. Süleyman YÜKÇÜ***

Araştırma Makalesi / *Research Article*

Muhasebe Bilim
Dünyası Dergisi
Özel Sayı 2018; 20, ös15- ös32

ÖZ

Kapitalizmin yayılcı mantığı, zenginlik arayışını toplumlar için en önemli ve yüce amaç haline getirmiştir. Bazı çevreler muhasebenin, kapitalist ekonominin doğasında var olan sömürüyü, gerekli ve normal olarak nitelendirdiği ve kapitalist ekonomiyi meşrulaştırdığı için şiddeti destekleyen bir yapı olduğunu öne sürmektedir. Muhasebenin, ekonomik etkinliği ve kârlılığı diğer tüm unsurların üzerine çıkarttığı, ölümden ve yıkımdan kâr etmenin sağlık hizmetlerinden kâr etmek kadar makul görülmesini sağladığı ve bu bağlamda “kirli kâr” ile “temiz kâr” arasında bir ayırım yapmadığı iddia edilmektedir. Bu çalışmanın amacı, bu iddiaların doğruluk derecesini tartışmaya açmak ve farklı çevrelerin görüşlerini ortaya koyarak yargıya varılmasına katkı sağlamaktır.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe, Şiddet, Savaş, Rasyonalite

JEL Sınıflandırması: M40, M49

DEEP PROBE: THE RELATIONSHIP BETWEEN ACCOUNTING AND VIOLENCE

ABSTRACT

Expansionary logic of capitalism has made the search for wealth the most important and supreme goal for the societies. Some argue that accounting is a structure that promotes violence because it qualifies the inherent exploitation within the capitalist economy as necessary and normal and legitimizes the capitalist economy. It is claimed that accounting values economic

* Makale gönderim tarihi: 30.06.2018; Kabul tarihi: 01.08.2018

Bu çalışma, 13-15 Eylül 2018 tarihlerinde MODAV tarafından Nevşehir’de düzenlenen 15. Uluslararası Muhasebe Konferansı’nda bildiri olarak sunulmuş ve alınan eleştiriler dikkate alınarak yeniden hazırlanmıştır.

** Dokuz Eylül Üniversitesi İzmir Meslek Yükseokulu, sebnem.yasar@deu.edu.tr, orcid.org/0000-0001-6173-5148

*** Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü, suleyman.yukcu@deu.edu.tr, orcid.org/0000-0002-1514-5953

Atf: Yaşar, R. Ş. ve Yükçü, S. (2018). Büyük sorgulama: muhasebe ve şiddet ilişkisi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 20 (Özel Sayı), ös15- ös32

activity and profitability above all other elements, makes profiting from death and destruction as reasonable as profiting from health care services, and in this context does not make a distinction between “dirty profit” and “clean profit”. The purpose of this study is to open these claims up for discussion and to contribute to the attainment of a judgment by setting out different opinions.

Keywords: Accounting, Violence, War, Rationality

JEL Classification: M40, M49

1. GİRİŞ

Muhasebe ile şiddet arasındaki ilişki, belirli değer ve düşüncelerin kültürümüzü ve kurumlarımızı nasıl şekillendirdiğine ve yön verdiğine ve bu durumun muhasebeyi nasıl etkilediğine ilişkin bir anlayışı kapsamaktadır. Bir amaca ulaşmada en uygun araçların akılcı seçimi olarak tanımlanabilen araçsal rasyonalitenin temelinde, başta muhasebe olmak üzere hesaplama teknolojilerinin kullanılması yer almaktadır. Hesaplama teknolojilerinin büyük bir avantajı, bunların iyi ve kötüyü ayırmalarının mümkün olmadığı, dolayısıyla da öngörülü olmalarının beklenemeyeceği ya da sonuçlardan sorumlu tutulamayacakları şeklindeki algıdır. Muhasebenin yalnızca amaç-araç ilişkilerine yönelik rasyonel bir teknoloji olarak tasvir edilmesi ve bu sayede muhasebe ve muhasebecilerin ahlaki hesaplaşmalardan kurtulabilmelerinin altının çizilmesi, alternatif muhasebe literatüründeki hoşnutsuzluğu belirginleştirmektedir. Muhasebenin, ikna edici ve rasyonel mantığıyla, şiddete katkı sağladığı iddia edilmektedir.

Bu çalışmanın amacı, muhasebenin kültürel bir şiddet biçimi olduğunu iddia eden görüşleri tartışmaya açmaktır. Bu bağlamda, önce şiddet, toplumsal imgelem ve araçsal rasyonalite kavramları incelenmiş, sonra muhasebe ile rasyonalite arasındaki ilişki ortaya konulmuştur. Daha sonra muhasebe ile şiddet arasındaki ilişki dört ana başlık altında incelenmiştir. İlk olarak, muhasebenin savaşlarda gerçekleştirilen bazı uygulamaları legalize etmek için nasıl kullanıldığı II. Dünya Savaşı’nda Nazi Almanya’sı örneği üzerinden incelenmiş; ikinci olarak, ekonomik yaptırımların muhasebe mantığı kullanılarak nasıl makul görünmesinin sağlandığı anlatılmıştır. Üçüncü olarak, muhasebe rasyonalitesinin kurumsal küreselleşme adına “öteki” insanlara verilen zararın normalleştirilmesinde kullanılması ve son olarak muhasebenin ekonomik büyüme adına doğanın sömürülmesine yaptığı katkı incelenmiştir. En son bölümde ise, şiddeti fırsata çeviren işletmelerin ve devletlerin elde ettikleri kazançlar “kirli kâr” olarak tanımlanarak ele alınmıştır.

2. ŞİDDET KAVRAMI

Şiddet, temel insani ihtiyaçlara ve daha genel olarak hayata karşı saldırılar olarak tanımlanabilir (Galtung 1990, 292). Şiddet tehditleri de şiddet olarak nitelendirilir.

Şiddet, “doğrudan şiddet” ve “yapısal şiddet” olarak iki geniş grupta incelenebilir (Galtung 1990, 293). Doğrudan şiddet, fiziksel zarar vermeye yönelik eylemlerdir. Bu şiddet türü buzdağının görünen kısmını oluşturmaktadır. Yapısal şiddet ise insanlara istemeden zarar

veren şiddet türüdür. İnsanlar yaşadıkları toplum içerisinde tanımlanmış rollerini yerine getirirken başka insanlara zarar verdiklerinde oluşur. Bu iki şiddet türü arasındaki temel fark, doğrudan şiddetin “aktörler” tarafından, yapısal şiddetin ise “sosyal yapı ve kurumlar” tarafından oluşturulmasıdır. Dolayısıyla fiziksel zarar vermeyi hedeflememesine rağmen yapısal şiddet, etkileri itibarıyla doğrudan şiddetten çok daha yıkıcı olabilmektedir. Kültürel şiddet ise doğrudan ya da yapısal şiddeti meşrulaştırmak için kullanılan ideoloji, din, hukuk, dil, sanat, bilim gibi kültür unsurlarını içermektedir. Bu anlamıyla diğer iki şiddet türünün meşrulaşmasını sağlayan üçüncü bir şiddet türü olarak görülebilir (Galtung 1990: 294).

Kelman’ın görüşüne göre (1973, 25), şiddete ilişkin ahlâki bariyerlerin oluşturduğu engellerin yok edilebilmesi için üç koşulun karşılanması gerekmektedir. Bunlar sırasıyla şiddetin onaylanması, eylemlerin rutinleşmesi ve son olarak kurbanların insanlıktan çıkarılması, bir başka deyişle metalaştırılmasıdır. Metalaştırma, saldırganın kurbanları ile empati kurmasını engellemekte ve eylemlerinin etik olarak değerlendirilmesi tehlikesini ortadan kaldırmaktadır (Kelman 1973, 52). Bu kısmen, insanların ölümünü ve yok edilmesini maskeleyerek insanların şiddet eylemlerinden etkilenmediğini öne süren antiseptik bir dil kullanılarak gerçekleştirilmektedir (Lawrence 1997, 119).

Örneğin, savunma uzmanlarının tekno-stratejik söylemlerinde, imha için referans noktası insanlar değil, silahların kendileridir (Cohn 1987, 711). Savaşlarda masum sivillerin hava bombardımanı ile katledilmesi, “düşmanın engellenmesi” olarak adlandırılabilir ya da bir yerleşim yerinin yok edilmesi “sosyal altyapıyı yok etmek” olarak nitelendirilebilmektedir. Yerel halk “bölgeyi istila etmiştir” ve hava saldırıları evleri, okulları, hastaneleri değil, “düşman yapılarını” yok etmiştir. Irak Savaşı’nda, hiçbir sivil ölüm olmamıştır, sadece “ikincil hasar” vardır (Chwastiak ve Lehman 2008, 319).

Gerçekleri perdeleyen bu dile ek olarak, pek çok kişi, şiddetin etkisine olan uzaklığı ahlaki değerlendirmeyi zorlaştırdığını ortaya koymaktadır. Bir eylem ile sonucu arasındaki fiziksel ve psikik mesafe arttıkça, ahlaki ikilemler görmezden gelinebilmektedir (Bauman 1991, 25). Saldırganı kurbanlara götürüp sonuçlardan uzaklaştıran savaş teknolojilerinin (uçaklar, füzeler, vb.) geliştirilmesi, düşmanı nicel bir soyutlamaya indirgeyen, rasyonel bir söylemin savaşı olarak algılanabilmektedir (Shapiro 1992, 455-456).

Yöneylem araştırmaları, ABD tarafından II. Dünya Savaşı sırasında “Bombardıman uçakları hangi özelliklere sahip olmalı? Bir bombardıman uçağı zırhlı mı olmalı yoksa daha hızlı uçabilmesi için savunma özelliklerinden arındırılmalı mı?” gibi sorulara cevap vermek için kullanılmıştır (Kaplan 1983, 52). Bununla birlikte yöneylem araştırmaları, etkinlik ve verimlilik sorularına cevap vermekten fazlasını yapmış, düşmanı nicel bir soyutlamaya indirgeyen retorik bir söylem ortaya koymuştur. Bu, en az çabayla en büyük zararın verilmesini sağlayan yangın çıkaran bombalamalar gibi barbarca eylemlerin mantıklı görünmesini sağlamıştır (Chwastiak ve Lehman 2008, 319).

Galeano (1998), çocuk açlığı ile ilgili 1998 UNICEF raporunu, ekonominin dilinin, sorunların güvenilir biçimde tartışılabileceği tek söylem olmasının boyutlarını göstermek için kullanmıştır. Raporunda, “Beslenmede vitamin ve mineral alımı eksikliği, bazı ülkelerde çocuk ölümleri, sakatlıklar ve daha düşük üretkenlikle sonuçlanmaktadır. Bu durum, o ülkenin

gayri safi milli hasılasının yüzde 5'inden fazlasına denk bir maliyet oluşturmaktadır” diye belirtilmektedir (Galeano 1998, 19). Burada, çocukların açlığından fiilen herhangi bir mali sonuç çıkmaması durumunda, bunun bir sorun olmayacağı düşüncesi hâkimdir. Sadece hayatın gerçek değeri görmezden gelinerek, çocuk açlığının gayri safi milli hasıla üzerindeki etkisi mantıklı bir şekilde iddia edilebilir. Dolayısıyla, insanlıktan çıkmış bir şiddet retorikğine temel oluşturan unsur; etkinlik, verimlilik, maliyet ve kârlılık temelli mantığın ayrı ve bağlantısız görünen söylemi olmuştur.

3. TOPLUMSAL İMGELEM VE ARAÇSAL RASYONALİTE

ös
18

Adorno'nun “negatif dialektik” felsefesi (1970), dünya algımızın mevcut sosyal uygulamalar tarafından belirlendiğini ve kavramların özne ile nesne arasında aracılık ettiğini iddia etmektedir. Başka bir deyişle, nesnelere, olgular, olaylar sadece mevcut toplumsal ilişkileri yansıtan kavramsal bakış açıları aracılığıyla anlaşılabilir. Kavramlar toplumsal ve tarihsel olarak belirlendikleri için, doğa, sosyal gruplar, kurumlar ve sınıflar arasındaki gücün dağılımını yansıtır.

“Toplumsal imgelem”, dünyaya ilişkin olarak paylaşılan, ortak uygulamalar ve kolektif meşruiyet duygusu yaratan ortak anlayıştır (Taylor 2002, 18). Taylor'a göre (2002, 1) toplumsal imgelem bir dizi “fikir” değildir; aksine, bir toplumda uygulamaların, onlara anlam katarak, oluşmasını sağlayan süreçtir. Günümüzdeki muhasebe uygulamalarını mümkün kılan toplumsal imgelem, “aydınlanma” düşüncesinin teknik ve bilimsel başarı vurgusuyla oluşturduğu bir sonuçtur.

Aydınlanma'nın teknik ve bilimsel başarı vurgusu, araçsal ve olumlu bir epistemolojiyi dünyayı incelemek için tek rasyonel araç olarak ön plana çıkartmıştır. Algılarımız, anlayışımız ve açıklamalarımız bu pozitivist epistemoloji tarafından belirlenmiştir. Batılı modernitenin toplumsal değerler sistemini ve egemen kurumlarını (pazar ekonomisi, kamusal alan, kendi kendini yöneten insanlar vb.) yaratan bu bakış açısı, bir değerlendirme sisteminde tarih, kültür ve sosyal dünyanın ihmal edilebileceğini varsayar (Chwastiak ve Lehman 2008, 315).

Araçsal rasyonalite bir amaca ulaşmada en uygun araçların akılcı seçimi olarak tanımlanmaktadır. Araçsal rasyonalitede amaçlardan çok araçların rasyonelliği söz konusudur. Akıl araçsallaştırıldıktan sonra güçle özdeşleşerek esas gücünü terk etmiştir (Habermas ve Levin 1982, 22).

Araçsal rasyonalitede, doğa ve toplum sömürülme kapasitesine göre değerlendirilmektedir. Chwastiak ve Lehman (2008, 313) muhasebeyi, Batı modernitesinin yükselişinin merkezinde yer alan araçsal rasyonaliteye dayalı ahlaki düzenin bir parçası olarak tanımlamışlardır. Araçsal rasyonalite, insanların dünyayı bir bütün olarak görmesine izin vermemekte ve bu nedenle diğer insanların ve doğanın gerçek değerini görme kabiliyetlerini kısıtlamaktadır (Chwastiak ve Lehman 2008, 314). Bu nedenle, örneğin, dünyadaki altı milyar insanın beş milyarının yoksulluk içinde yaşadığı gerçeği görmezden gelinebilmektedir. Bauman (1991, 155) bu durumu “eylemler mantık çerçevesine oturtulduğu ölçüde, bu eylemlerin acıya yol açması daha

kolay sindirilebilir ve insanlar kendileri ile barışık kalır” sözleriyle ifade etmiştir.

Bauman (1991), rasyonel olanın ötesine geçme konusundaki başarısızlığın, dünyayı başkalarına belirli bir vizyonla dayatma eğilimi oluşturduğunu belirtmiştir. Bu anlayış, görünürde olumsuz anlamı olan terimlerin değerini inkâr eden bir dizi ikilik ortaya koyarak (sahip / köle, rasyonel / irrasyonel vb.) “ötekine” karşı şiddetli bir tutum oluşturabilmektedir. Dolayısıyla, dünyayı şekillendiren önemli ilişkilerin yanı sıra başkalarını anlamak için kullanılan bazı araçlar kalıcı hale getirilerek bir toplumsal imgelem yaratılmıştır (Chwastiak ve Lehman 2008, 316). Bu toplumsal imgelem, Batılı olmayan toplumsal örgütleri barbar, ilkel vb. olarak nitelendirerek meşruiyetlerini inkâr etmektedir. Bu durum, sömürüyü ve şiddeti legalize eden bakış açısının somutlaştırılması, dolayısıyla var olmasına izin verilmesi sonucunu doğurmuştur.

4. MUHASEBE VE RASYONALİTE

Alternatif muhasebe araştırmaları, muhasebenin oynadığı çoklu rollerin varlığına dikkat çekene kadar muhasebe ile sosyal sonuçlar arasında ilişki kurmak sıra dışı bir yaklaşımdı (Richardson 1987, 352; Covaleski ve Dirsmith 1995, 148). Muhasebe araştırmacıları, muhasebe fonksiyonunu oluşturan süreçlerle o kadar meşgul olmuşlardır ki, muhasebenin “ölçülebilir verilerden oluşan ağına” giremeyen genişletilmiş sonuçlarını gözden kaçırmışlardır. Daha geniş sosyal sonuçlar ile mevcut sosyal ve politik düzenlemelerde kurucu bir unsur olarak muhasebenin rolü arasındaki bağlantı nadiren ortaya konulmuştur. “Arındırılmış tekniklerin bir derlemesi” ya da “gerçekliğin zararsız bir ifadesi” olarak tanımlayanların aksine, muhasebeyi toplumsal bir olgu olarak kabul eden araştırmaların sayısı yıllar içinde giderek artmıştır (Funnell 1998, 439). Humphrey ve Scapens (1996, 87), araştırmacıların ancak “daha geniş sosyal ve politik oluşumları” görmezden gelmemeleri durumunda muhasebenin “mantıklı” olarak algılanabileceğini ifade etmişlerdir. Günümüzde muhasebe araştırmacıları tarafından muhasebenin toplumsal süreçlerde, siyasi programların uygulanmasında, sosyal yapıların oluşturulmasında ve sürdürülmesinde aktif bir araç olduğu açıkça ortaya konulmuştur (Lovell 1995, 60)

Schweiker (1993, 234) muhasebeyi “bir kimseye (ya da kendimize) niyetler, eylemler, ilişkiler ve sonuçlarla ilgili bir şey söyleme veya yazmanın analitik yöntemi” şeklinde tanımlamıştır. Francis (1990, 7) ise muhasebenin, “rasyonelliği (neyi hesapladığımız, nasıl hesapladığımız, kim için hesapladığımız, ne zaman hesapladığımız vb.) ilişkilere göre oluşturulan değer seçimleri” olduğunu öne sürmüştür.

Hangi görünümde olursa olsun ifade biçimleri politika yaratan eylemlerdir. İfadelerde yer alan tasvirler ve açıklamalar, bir duruma ilişkin kolektif toplumsal anlayışımızı ve buna bağlı olarak da hangi davranışların uygun kabul edildiğini, hangilerinin ise uygun görülmediğini belirler. Bir olayın nasıl ifade edildiğindeki bir dönüşüm, olayın algılanma şeklini de büyük ölçüde değiştirebilmektedir. Muhasebe de bir ifade biçimidir. Bu bağlamda değer yargılarını yansıtan ve kural oluşturan, dolayısıyla politik bir yapısı vardır. Örneğin, günümüzde verimlilik bir işletmede faaliyetlerin değerlendirildiği temel araçlardan biridir. Bu değerlendirme şekli, bazı eylemleri (örneğin, iş için fazladan enerji harcamak) onaylarken bazı eylemlerin (örneğin,

çalışma saatleri içinde sosyalleşmek) önünü kesmektedir. Belirli bir ifade şekli baskın hale geldiğinde ve konular kabul edilmiş kavramlarla tartışılmaya başlandığında, bu ifade şeklinin dayandığı temel varsayımlar insan yapımı değil de kutsal gerçeklermiş gibi algılanır. Örneğin, bütçeler, maliyet-fayda analizleri gibi nicel ifade biçimleri, servetin toplum içinde eşit olmayan bir dağılımını gerektirir. Bu nedenle, kaynakların ölçülmesi ve dağıtılması gibi konuların nicel tekniklerle ele alınması, servetin eşit olmayan bir şekilde dağılımını kaçınılmaz hale getirerek, var olan güç ilişkilerinin rasyonelleştirilmesini sağlamaktadır (Chwastiak 2001, 502).

Bununla birlikte, mevcut güç ilişkilerinin rasyonelize edilmesi, kantitatif ifade biçimlerinin sadece bir sonucudur. Başta muhasebe olmak üzere kantitatif ifadelerin oluşturduğu bir diğer çok önemli sonuç, birçok konunun öznel içeriği olmayan, soyut ve bilimsel bir söylemde tartışılmasını sağlayarak, politikayı teknik bir kontrol ve hesaplama alanına dönüştürebilmesidir. Bu durum, politikacıların karar alma sürecini bireysel insan varlığının ötesinde nesnel bir mekanizma olarak görmelerini ve bundan faydalanmalarını sağlamıştır (Rose 1991, 673).

ÖS
20

Buna ek olarak, bir olayın sayılarla ifade edilmesi benzer olaylarla eşitlenmesine ve böylece her olay için tam bilgi ihtiyacının en aza indirgenmesine yol açabilmektedir (Chwastiak 2001, 503). Bu sayede, tarım hakkında bilgi sahibi olmayan tüccarlar tarafından tarım ürünleri alınıp satılabilmekte, üretim süreçleri fiilen süreçte hiç yer almamış kişiler tarafından yönetilebilmekte ve silahlara ilişkin kararlar savaş hakkında çok az bilgisi olan kişiler tarafından verilebilmektedir.

“Yönetimsel kötülük” olarak çevrilebilecek “administrative evil” olgusu, sıradan insanlar, örgütsel sorumluluklarını düzgün bir şekilde yerine getirirken, masum insanları insanlıklarından mahrum bırakan eylemlerde buldukları zaman oluşur (Dillard ve Ruchala 2005, 609). Bu kavram, kötü olanı doğallaştıran, yaygınlaştıran ve toplumsallaştıran yapısal bozukluklara işaret etmekte ve örgütlenme biçimi bozuk olduğunda, örgüt içindeki insanın bozulmasının da kaçınılmaz olduğunu göstermektedir. Örgütsel şiddet ise, örgüt adına yapılan eylemler sonucunda bireylere verilen fiziksel veya duygusal zararı ifade eder ve yönetimsel kötülüğün ifadesidir (Dillard ve Ruchala 2005, 610). Örgütsel şiddet, genellikle rasyonel uygulamalardan ortaya çıkmaktadır ve muhasebe “rasyonel mantığıyla” örgütsel şiddet için çok uygun bir araç olabilmektedir.

Funnell (1998, 438), muhasebenin belirli çıkar çevrelerine imtiyaz kazandırma ve böylece dışlanmışların veya “diğerlerinin” sesi olmayı reddetme potansiyelini vurgulamıştır. Özellikle muhasebenin, kısmen bir kayıt tutma tekniği olarak vurgulanmasından kaynaklanan tarafsızlık ve objektiflik aurası, sübjektiviteyi muhasebenin rasyonel mantığının oluşturduğu çıktılardan kesinlikle daha değersiz olarak nitelendirmenin aracı olmuştur (Francis 1990, 5). Ayrıca bu, etik sorgulamadan muhasebeyi izole etmeyi de sağlamıştır (Funnell 1998, 438). Günümüzde, muhasebenin hesaplama yöntemlerinin kullanımı hakkındaki görüşler, artık muhasebenin etik boyutlarını ve ahlaki sonuçlarını göz ardı edememektedir. Francis (1990, 6), “objektifliği öne sürerek yol açtığı sonuçları sorgulamadan naifçe ahlakın dışında kalmayı öngören rasyonaliteyi” kınamaktadır.

Muhasebe rasyonalitesine bir örnek Dillard ve Ruchala (2005, 614) tarafından verilmiştir: “1970’lerin başında, bir dizi General Motors aracı, arkadan çarpmalarda oluşan yakıt deposu patlamaları ve buna bağlı ölümlerle ilgili sıkıntı yaşıyordu. Bir GM mühendisinden, gelecekteki

olası ölümlerin GM'ye hukuki maliyeti ile araçların bu patlamalar önlenecek şekilde yeniden tasarlanmasının maliyetini karşılaştırarak analiz eden yazılı bir rapor hazırlaması istendi. Mühendisin "objektif bir şekilde" hazırladığı analizde, yüksek olasılıkla gelecekteki olası ölümlerden kaynaklı hukuki maliyetin daha düşük olacağı belirtilmekteydi." Bu raporda, insan hayatı şirket kârından daha değersiz görülmüştür.

Özetle muhasebe raporları, birtakım verilerin etkisi çok da büyük olmayan sunumları değildir. Aksine, bu raporların ilettikleri bilgiler, bir göle atılan taşın oluşturduğu etkiye benzer bir şekilde yayılan sonuç dalgaları oluşturur. Muhasebe, sunduğu seçeneklerle yaşamların etkilenmesine yol açtığı ölçüde ahlâki düşünceye dayanması gereken bir uygulamadır. Muhasebe, muhasebecinin dünyayı dönüştürebildiği, var olmasaydı farklı şekillerde yaşanacak hayatlara varlığıyla müdahale ederek başkalarının yaşamlarını etkileyebildiği ölçüde önemlidir (Funnell 1998, 442). Bu bağlamda, muhasebeye dayalı ifadeler, içinde yaşadığımız dünyayı, yeni davranış biçimleri ve sosyal davranış kuralları yaratarak dönüştürebilmektedir (Chwastiak 2001, 502).

Kapitalizmin yayılmacı mantığı, zenginlik arayışını toplumlar için en yüce amaç haline getirmiştir. Zenginlik birikiminin makul bir amaç olarak görünebilmesi için insanların birincil kimlikleri tüketicilere indirgenmekte ve temel ilişki şekli piyasa işlemleri olarak görülmektedir (Chwastiak ve Lehman 2008, 316). Muhasebe tarafından yansıtılan tek insan etkileşimi ise alım satımdır. Bununla birlikte, insan tüketiciden çok daha öte bir anlam taşımaktadır. İnsanlar, piyasa ilişkilerinin tatmin edemeyeceği çok çeşitli ihtiyaçları olan kültürel ve ruhsal varlıklardır.

Dahası, kapitalizmin sürekliliği, en temel eğilimlerden biri olan açgözlülüğün takdir edilmesini gerektirmektedir. Shearer (2002, 542) muhasebenin, işletmeyi yalnızca kendi çıkarlarını düşünmekten başka çaresi bulunmayacak şekilde yapılandırarak açgözlülüğün sürekliliğine katkıda bulunduğunu ifade etmektedir. Örneğin muhasebe, değerlendirme sürecinde silah satışı ya da açlık çeken bir ülkeye buğday satışı gibi yıkıcı ya da yapıcı faaliyetleri ayırt etmemektedir. Muhasebeye göre, tüm bu faaliyetler kazanç ürettikleri sürece değer yaratmaktadır. Bu anlamıyla elde edilen kârın "kirliliği" ya da "temiz" olmasının herhangi bir önemi yoktur. Kapitalizmin ideolojisi, insan kontrolünün ötesinde piyasa güçlerinin kaderimizi şekillendirdiğine ve kârlılığın alınan kararların değerini ölçmenin tek makul yolu olduğuna inanmaya itmektedir (Dillard ve Ruchala 2005, 617). Chwastiak ve Lehman (2008, 317) bunu şöyle ifade etmişlerdir: "Çok sıklıkla, bizi şaşkınlığa sürdüren nedenlerden ötürü, yöneticilerin karşı karşıya kaldıkları seçeneklerle ilgili 'mantıklı' olarak konuşmaları, ekonominin diliyle konuşmalarıdır."

Örneğin, ABD'nin Irak'ı işgaline ilişkin olarak TIME dergisinde yer alan bir yazıda şu ifadeler kullanılmıştır: "Irak neden bu kadar önemli? Dünyanın en büyük petrol üreticisi olma potansiyeline sahip olmasının ötesinde, başka hiçbir ülke petrolü bu kadar ucuza üretmez (Barlett ve Steele 2003)." FORBES dergisinde yayımlanmış bir başka yazıda ise işgal şöyle yorumlanmaktadır: "Irak'ın işgalini finanse etmek zaten aksayan bir ekonominin yüz üstü düşmesine neden olur, değil mi? Belki de değil. Saddam'ın devrilmesi ve yaptırımların kaldırılması, petrol üretimini arttırarak daha düşük, daha istikrarlı petrol fiyatları oluşturacak. Irak'a yeni bir petrol bakanının gelmesini sağlayacak hızlı bir savaş, yılsonuna kadar Irak'ın petrol üretimini günde 4 milyon varile çıkartarak fiyatların düşmesini sağlayacaktır. Petrol

fiyatlarındaki %10'luk azalış, ABD Gayri Safi Milli Hasılasında %0,1'lik artış yaratmaktadır (Cook 2003).”

5. MUHASEBE VE ŞİDDET İLİŞKİSİ

Chwastiak ve Lehman (2008, 320) muhasebenin; insanları, nesnelere, yerleri ve olayları miktarlara indirgeyerek, kendini soyut, soğuk ve hesaplayıcı bir akıl yürütme biçimine dönüştürdüğünü öne sürmüşlerdir. Bu akıl yürütme biçimi özne ile nesne arasında net bir ayrım yaratmakta ve böylece nesne ile özdeşleşme duygularının yok olmasını sağlamaktadır.

Muhasebenin, bireyciliği, işlevsel akılcılığı, teknik başarıyı ve kontrolü vurgulayan “toplumsal imgelemin” bir ürünü olduğunu iddia edilmektedir (Chwastiak ve Lehman 2008, 324). Bu toplumsal imgelem, başkalarının gerçek değerini maskeleyerek, onların yaşadığı dramalara empati hissetme yeteneğimizi kısıtlamaktadır. Bu da çeşitli şiddet biçimlerinin normalleşmesinin önünü açmıştır. Muhasebe ve şiddet ilişkisi, savaşlar, ekonomik yaptırımlar, kurumsal küreselleşme ve sömürülen doğa başlıkları altında incelenmiştir.

5.1. Savaşlar: II. Dünya Savaşı Örneği

Schumacher (1973, 22-23) savaşı şöyle tanımlamaktadır: “Savaş, evreni yöneten kanunlarla aşırı derecede çatışan düşüncelere sahip olduklarında toplumları ele geçiren bir yargıdır. Savaşların mantıksız felaketler olduklarını asla düşünmeyin. Savaşlar, yanlış düşünce ve yaşam biçimleri kabul edilemez durumlar ortaya çıkardığında meydana gelirler.” Muhasebenin, tüm sorunları paraya indirgemek ve böylece ölçülmekte olan şeyin asıl değerini maskeleyerek suretiyle yanlış düşünme şekillerine katkıda bulunduğu iddia edilmektedir (Chwastiak ve Lehman 2008, 316).

Muhasebe, II. Dünya Savaşı'nda Alman bürokrasisinin hizmetinde, sadece Yahudilerin yok edilmesini hızlandırmak için kullanılan bir araç değil, aynı zamanda milyonlarca Yahudinin cinayetine doğrudan müdahil olmayan kişilerin, amaçlardan ve çalışmaların sonuçlarından kendilerini sorumlu görmemelerini sağlayan araçlardan biri olmuştur. Muhasebe girdisi olan sayıların kümeleştiriciliği, indirgemeciliği ve anonimliği, milyonlarca insanın evlerinden çok uzağa zorunlu hareketlerini, bir bürokrattan diğerine geçen kâğıtların üzerindeki maliyetlere ve raporlara dönüştürerek, bu sayıların Yahudilerin o zamanki bilinen nihai kaderleri ile ilişkili olduğu düşüncesinden insanları uzaklaştırmıştır (Funnell 1998, 437). Ahlâk bir tarafa bırakılmış ve yerini bürokrasinin eylemlerinin değerlendirildiği tek zemin haline gelen rasyonalite almıştır (Bauman 1991, 101).

Eleştirel yönetim muhasebesi literatüründe öne çıkan bir iddia, muhasebe bilgisinin daha önceden var olmayan bir görünürlük yaratma yeteneğinin olması ve bunun sonucunda kontrolün arttırılmasıdır (Carnegie ve Napier 1996, 16). Bir başka deyişle muhasebe, yeni gerçeklikler ve görünürlükler yaratma becerisine sahip bir sistemdir (Miller 1990, 316-317). Böylece muhasebe, gerçekliğin kısmi bir yorumunu ortaya koymaktadır. 2. Dünya Savaşı süresince Alman bürokrasisinin bir aracı olarak muhasebe, Yahudilerin bireyler olarak niteliksel boyutlarını gölgede bırakan ve onları metalaştırmak ve ölçülebilir nesnelere indirgemek suretiyle insan

olarak görülmelerini engelleyen sağlayan yeni niceliksel bir gerçeklik oluşturmuştur. (Funnell 1998, 439).

Nazilerin bürokrasinin rasyonel teknolojilerine soykırım sırasında verdikleri üstünlük ve bu sayede Yahudilere yapılan muamelede ahlâki değerlerin dikkate alınmaması, Bauman'a göre soykırımın en rahatsız edici kısmıdır. Bauman (1991, 17-18) bu durumu şu cümlelerle ifade etmiştir: "Uzun ve tuhaf bir uygulama sürecinin hiçbir noktasında soykırım, rasyonelitenin ilkeleriyle çelişmemiştir. Aksine, her aşamasında verimli ve optimal bir şekilde hedefe ulaşma arayışıyla rasyonel bakış açısını korumuştur."

Muhasebe uygulamaları sonucunda ortaya çıkan bilgilerle ve bu bilgileri kullanmayı bilen kişilerin gayretli uğraşlarıyla ortaya çıkan sonuçlar, muhasebenin bürokrasinin çok da önemli olmayan bir aracı değil; Nazi sosyal politikasının güçlü bir silahı ve kendi başına bir güç olduğu gerçeğinin kabul edilmesini gerektirmektedir (Funnell 1998, 442).

Yahudilerin, aritmetik olarak manipüle edilebilen tabloların bir bileşeni olarak tek boyutlu bir sayıya dönüşmesi, Yahudilerden kimliklerini ve diğer tüm niteliklerini elimine etmiş ve işkencecilerinin, çalışmalarının öznelerini anonimleştirmelerini sağlayarak, yaptıklarının insanlıkla uyuşup uyuşmadığını düşünmemelerini sağlamıştır (Funnell 1998, 452). Böylece muhasebe raporları üzerinde yapılan hesaplamalarda yerlerine geçen sayılar aracılığıyla kamusal alanda tartışılabilir konuma gelmişlerdir.

Muhasebe, Yahudi varlıklarına devletin el koyması sürecinin kapsamlı ve eksiksiz yapılabilmesini sağlayan temel bileşen olmuştur. Asla geri dönmeyecekleri bilindiği için Yahudilerin bıraktıkları tüm varlıklara derhal el konulmuş ve hepsi Maliye Bakanlığı'nın kontrolüne geçirilmiştir. Bu süreç sistematik ve son derece kapsamlı bir şekilde yürütülmüştür. 26 Nisan 1938'de yürürlüğe giren Yahudi Varlıklarının Raporlanması Hakkında Kararname'yle her Yahudinin, "yurtiçi ve yurtdışında bulunan tüm malvarlıklarını, takip eden düzenlemelere uygun olarak raporlaması ve değerlemesi" zorunlu hale getirilmiştir. Bu kural, her bir Yahudinin varlıklardan başka hiçbir şey içermeyen budanmış bir bilanço çizmek zorunda olduğu bir muhasebe uygulamasını, buna bağlı olarak da muhasebe profesyonellerinin yardımını gerektirmiştir. Muhasebe bu nedenle, devlet gözetiminin yayılmasında ve Yahudilerin elinde bulunan devlete sunulabilecek kaynakların belirlenmesinde önemli rol oynamıştır. Mülklerinin kaçınılmaz şekilde ele geçirilmesi ihtimaline karşılık, birçok Yahudi mülklerini ve işlerini yok pahasına da olsa satmaları yönünde teşvik edilmiş ve bu teşvik sürecinin en ön safında muhasebeciler yer almıştır (Funnell 1998, 455).

Evlerinden zorunlu olarak ayrıldıktan sonra, Yahudilerin Almanya dışındaki ölüm kamplarına transferinde alınacak ücretleri, maliyet hesaplamalarıyla yine muhasebeciler belirlemiştir. Sınır dışı edilmeden önce göz boyama çabalarının bir parçası olarak, Yahudilere az miktarda para ve bazı kıyafetler almalarına izin verilmiştir. Öldürülen her gruptan sonra, bu gruptaki kişilerden kalanlar, dikkatlice sınıflandırılarak Almanya'ya geri gönderilmiştir (Funnell 1998, 457). Örnek olarak, 1943 yılının Haziran ayında Galiçya'daki SS Komutanı'ndan gelen gizli bir raporda yer alan envanterin bir kısmı aşağıda gösterilmektedir.

Tablo 1. Envanter

25.580 kg	Bakır para
53.190 kg	Nikel para
97.190 kg	Altın para
82.600 kg	Altın zincir
20.952 kg	Alyans
11.730 kg	Altın diş
22.740 kg	İnci
343.100 kg	Sigoralık
2.892 kg	Cep saati (altın)
3.133 kg	Cep saati (gümüş)
28.200 kg	Pudralık (gümüş)
7.495 kg	Dolmakalem
7 adet	Pul koleksiyonu

Kaynak: Arad ve diğerleri 1996, 339-340.

Himmler'in toplama kamplarında ve öldürme merkezlerinde ele geçirilen varlıkların titizlikle hesaplanması konusundaki ısrarının temelinde, günahlardan arınma amacıyla muhasebenin kullanılması yatmaktaydı. Yahudi varlıklarının temas ettikleri kişilerin saflığını tehdit eden yozlaşmış doğalarını, devletin erdemli ve sadık hizmetkârlarına dönüştürmek için, bu varlıklar SS'in hesaplarından geçmek zorundaydı. Benzer şekilde Yahudi mülklerinin ele geçirilmesi süreci de bu eylemlerin maddi kazanç sağlamak için değil Alman ırkını arındırma ihtiyacından kaynaklandığını göstermek amaçlı titiz muhasebe uygulamaları ile kutsanmıştır (Funnell 1998, 458). Böylece, Yahudilerden ele geçirilen en küçüğünden en büyüğüne tüm varlıkların devletin kontrolünde muhasebe kayıtlarına geçirilmesi ve detaylı değerlendirme süreçlerine tabi tutulmasıyla bu varlıkların “günahlarından” arınmaları sağlanmıştır.

Varlıklardan finansal kazanç sağlamanın yanı sıra SS, ölüm kampları merkezli bir iş imparatorluğu kurmuştur. Gaz odalarına hemen yollanmayan mahkûmlar, SS fabrikalarında istihdam edilmiş ya da özel sektöre kiralanmışlardır. IG Farbenindustries, Krupp, Union Metallindustrie, Bismarckhütte, Oberschlesische Hyderwerke, Siemens-Schuchert, Herman Goering Werke, Volkswagen gibi şirketler mahkûmların ucuz emeğini kullanarak üretim yapmışlardır. 1942'de, bu işçilerin kiralanmasından SS 13.2 milyon RM gelir elde etmiştir ve bu gelirin takip edilmesinde muhasebe tekniklerinden faydalanılmıştır (Lippman ve Wilson 2007, 287).

Aşağıdaki gelir tablosu, tek bir mahkûmun kiralanmasından SS'in elde ettiği tahmini net kârı göstermektedir.

Tablo 2. Gelir Tablosu

Brüt Gelir		6,00 RM
(-) Yiyecek		0.60 RM
(-) Giysi Amortismanı		0,10 RM
Net Gelir		5,30 RM
Süre	Tahmini yaşam süresi	9 ay
	Aylık çalışma süresi	30 gün
Toplam Gelir	(5,30x9x30)	1.431,00 RM
(+) ölüm Sonrası gelir		200,00 RM
İşçi Başına Net Kar		1.631,00 RM

**ÖS
25**

Kaynak: Kogon 1998, 302.

Tablonun en üstünde, işçi başına tahmini brüt gelir yer almaktadır. Daha sonra, işçi ile ilgili gider kalemleri verilmiştir. Her bir işçinin 9 ay boyunca ayda 30 gün çalışacağı varsayımıyla hesaplamalar yapılmıştır. Bunun nedeni, işçinin izin ya da tatil olmaksızın her ay 30 gün çalışması ve bu çalışma koşullarında dokuz ay sonra ölmesinin beklenmesidir. Ölen işçi gelir getirmeye devam etmektedir. Gelir tablosunda, ölen kişinin giysileri, değerli eşyaları, parası, dişlerinden çıkarılan altın, saçları, yağ (sabun için) ve kül (gübre için) satışından elde edilecek bir tahmini gelir tutarı yer almaktadır (Lippman ve Wilson 2007, 288). Sonuç olarak, işçi başına 1.631 RM net kâr hesaplanmıştır.

Maliyet-fayda analizi Nazi Almanyasında, çocukların gazla öldürülmesinin ve ardından bedenlerinin yakılmasının maliyetini, diri diri yakma alternatifi ile karşılaştırmak için kullanılmıştır. Muhasebeciler tarafından yapılan analiz sonucunda, her iki seçeneğin de yakma için harcama gerektirdiği; ancak ikinci seçenekte daha az gaz kullanılması sonucu maliyetin daha düşük gerçekleştiği belirlenmiştir. Bu rapor doğrultusunda, çocukların canlı olarak yakılması seçeneği hayata geçirilmiştir. Ancak bir süre sonra, verdiği "rahatsızlık" nedeniyle bu uygulamadan vazgeçilmiştir (Lippman ve Wilson, 2007: 289).

Muhasebenin, Yahudilerin dışlanmalarına ve daha sonra yok edilmelerine yönelik Nazi programının etkin bir şekilde uygulanmasını kolaylaştırmak için soykırımın tüm aşamalarında yer aldığı görülmektedir. Muhasebe özellikle, Yahudileri metalaştırmak ve Nazilerin nedenlerini kutsallaştırmak için mütevazı ve tartışmasız bir yol sağlamıştır.

5.2. Ekonomik Yaptırımlar

Diplomasi ve savaş arasında bir noktada bulunan uluslararası baskı araçları olan yaptırımlar, genellikle savaşın maliyeti ve yıkımı olmaksızın politik amaçlara ulaşmayı amaçlar. Ekonomik yaptırımlar, Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte, baskı uygulamak için daha uygun bir araç haline gelmiştir (Garfield 2002, 94).

ABD'nin BM eski temsilcisi Thomas Pickering, Irak'a yapılan ekonomik yaptırımları "ölçülü, kesin ve sınırlı... çok taraflı, şiddet içermeyen ve barışçıl" olarak ifade etmiştir. Ancak, ekonomik yaptırımlar, düşman ülkenin halkı üzerinde acımasız bir etkiye sahiptir. Araştırmalar, yaptırımların politik hedeflere başarıyla ulaşılmasına nadiren katkıda bulunmasına rağmen, sivil halka, özellikle de yoksul kesime, telafisi mümkün olmayan zararlar verdiğini göstermiştir (Garfield 2002, 95).

ös
26

ABD'nin eski Dışişleri Bakanı Madeleine Albright, bir mülakat sırasında Irak'a yapılan ekonomik yaptırımların 5 yaşından küçük yaklaşık yarım milyon çocuğun ölümüne değip değmediği sorulduğunda "bunun çok zor bir seçim olduğunu düşünüyorum, ama elde edilen karşılık buna değdiğini gösteriyor" cevabını vermiştir. Böyle bir açıklamanın yapılabilmesi için, o kişinin "öteki" insanları hiçbir şekilde önemsemeyen, araçsal rasyonaliteyle işleyen bir zihniyet içinde kapana kısılmış olması gerekmektedir.

Jensen'in (2004, 593) belirttiği gibi, "postmodern soykırımların görünürlüğü belli belirsiz olacaktır." Bir başka deyişle, rasyonel muhasebe mantığı ekonomik yaptırımların oluşturduğu şiddeti ve bu şiddetin etkilediği insanların yaşamlarının gerçek değerinin gizlenerek makul bir bedele dönüştürülmesine önemli katkı sağlamaktadır.

5.3. Kurumsal Küreselleşme

Kurumsal küreselleşmenin ilkelerine göre, ekonomik büyüme herkes için artan refah getirecektir. Bu büyümeyi gerçekleştirmenin yolu, devlet müdahalesinin en düşük seviyede tutulduğu serbest piyasalardır. Dolayısıyla, kamu sübvansiyonları, yabancı yatırımlara getirilen kısıtlamalar, devlet düzenlemeleri, devlete ait işletmeler gibi sermayenin serbest dolaşımına müdahale eden her şey ortadan kaldırılmalıdır.

Bununla birlikte, refahı arttırmak bir yana, kurumsal küreselleşmenin tam ters yönde etki ettiği öne sürülmektedir. Örneğin, dünyanın en yoksul %20'si tarafından alınan küresel gelir yüzdesi artmamış, aksine azalmıştır. 1960 yılında dünyanın en fakir %20'si dünya gelirinin %2,3'ünü alırken 1991 yılında bu oran %1.4'e ve 2000 yılında ise %1.1'e düşmüştür. Ayrıca, 1970'ler ve 1980'lerde dünyadaki kronik açlık çeken insanların sayısı azalırken, bu sayı 1990'lardan beri artmaktadır (Chwastiak ve Lehman 2008, 320).

Kültüre bağlı ve göreceli bir kavram olan yoksulluk, kurumsal küreselleşme rejiminde mutlak ve yaşamı tehdit eden bir unsur haline gelmiştir (Chwastiak ve Lehman 2008, 320). Johnson'a göre (2004) küreselleşmenin herhangi bir Üçüncü Dünya ülkesinde refah yarattığına ilişkin bilinen bir örnek bulunmamaktadır. Küreselleşme hiçbir "yeni sanayileşmiş ülke" oluşturmamış, buna karşılık yaklaşık 130 adet "ayakta kalmasına imkân bulunmayan ulusal ekonomiler" ve daha da kötüsü "kontrol edilemeyen kaotik oluşumlar" yaratmıştır (Johnson 2004, 262).

ABD Hazine eski Bakanı Lawrence Summers tarafından 1991’de hazırlanan bir belge, kurumsal küreselleşmenin yol açtığı zararların maliyet-fayda mantığıyla nasıl rasyonelleştirildiğini en iyi şekilde göstermektedir (Foster 2002, 60). Summers az gelişmiş ülkelerde sanayi atıklarından kaynaklanan kirliliğin gerekçelerini şöyle ifade etmiştir: “Dünya Bankası kirli sanayilerin az gelişmiş ülkelere transferini teşvik etmemeli mi? Sağlığa zarar veren kirliliğin maliyetinin ölçülmesi, hastalık ve ölüm oranlarının artmasından kaynaklanan kayıplara bağlıdır. Bu açıdan bakıldığında, sağlık sorunları yaratan kirliliğin, en düşük ücretlerin verildiği en düşük maliyetli ülkede yapılması gerekir. Sanırım en düşük ücretli ülkeye zehirli atıklar dağıtan ekonomi mantığı kusursuzdur ve herkes bunu kabullenmelidir.”

Özetle, küresel şirket gündeminin yarattığı adaletsizlik, sömürü ve yaşamı doğrudan reddediş, daha fazla şiddet için bir üreme alanı oluşturmaktadır. Muhasebe, yıkıma uğrayan hayatların gerçek değerlerini maskeleyen ve acımasızlıkların ekonomik büyüme adına rasyonelleştirilmelerine olanak tanıyan bir bakış açısı sunarak, sonsuz bir şiddet döngüsüne katkıda bulunmaktadır (Chwastiak ve Lehman 2008, 321).

5.4. Sömürülen Doğa

Doğaya hükmetme ve doğayı kontrol etme ihtiyacı, insanların kendi yüceliklerini hissetmelerine ve doğaya olan empatilerini bastırmalarına neden olmuştur. Bu da dizginlenemeyen sömürüye ve şiddete giden yolu açmaktadır. Muhasebe, doğal çevrenin ekonomik kalkınma ve büyüme adına yıpratılmasındaki rolü nedeniyle de eleştirilmektedir (Hines 1989, 65; Maunder ve Burritt 1991, 10; Milne 1991, 82; Collison 1996, 326).

Toplumsal imgelemde, haklar ve adalet, yalnızca insan ırkına özeldir. Düşünce sistemlerimiz, doğal çevreyle olan ilişkimizin paylaşılan ve ortak bir çaba olduğunun farkına varmamızı sağlayacak herhangi bir gerçeklik idealinden çok uzaktır (Chwastiak ve Lehman 2008, 318). Doğa ve diğer yaşam biçimlerine yalnızca araçsal bir değer verilmektedir. Dolayısıyla doğa, sadece insan ihtiyaçlarını karşılamak için ürettiği ölçüde değer yaratmaktadır. Bir ormanı para kazandıran bir varlık olarak görmek, varlığı ormanın ekolojik bütünlüğüne bağlı olan, insanın da dahil olduğu sayısız biyolojik yaşam biçimine karşı insanları hissizleştirmektedir.

Ekonomik büyüme, doğal kaynakların tükenmez olduğu ve sınırsız miktarda atığın toprağa, suya ve atmosfere geri dönüşü olmayan bir zarar vermeden bırakılabileceği varsayımına dayanmaktadır. Bir başka ifadeyle, doğanın büyümeye sınırlama getirmediği ve insanlığın sürekli olarak daha fazla büyümeye yönelik ekonomik iyileştirmeler için çaba göstermesi gerektiğini varsayılmaktadır (Chwastiak ve Lehman 2008, 318). Ancak, çoğu analist mevcut büyüme modelinin sürdürülemez olduğunu kabul etmektedir. Bu sınırlara ne zaman ulaşılabileceği ise bir spekülasyon meselesidir.

Taylor’un (1978, 162) “istikrarlı bir devlet toplumu” olarak adlandırdığı sisteme doğru hareket etmek için, ekonomik sistemler doğanın sınırlarının farkına varmak ve bu sınırlara göre faaliyet göstermek zorundadırlar. Örneğin, Afrika’da, doğal kaynak ihracatına ekonomik olarak bağımlı olan ülkeler, bağımlı olmayan ülkelere göre 20 kat daha fazla iç savaşa maruz kalmaktadır.

Muhasebe sistemimizin doğayı bir kaynak olarak görüyor olmasından dolayı, devletler,

işletmeler ve insanlar “doğa kaynağı” ile adaletsiz ve sömürülebilir bir ilişkiye girerek doğanın gerçek değerini etkisiz bırakabilmektedir. Büyümenin sınırlarından dolayı, bu sömürü kaynak savaşlarına neden olmaktadır. Kalkınma projeleri, genellikle doğal kaynakların doğanın kendini yenileme hızından daha süratli bir şekilde tüketilmesine yol açarak refahtan çok kıtlık yaratmaktadır. Toprak, orman, su, gıda gibi kaynaklardaki kıtlık, rekabet ve toplumsal düzensizlik yaratarak “dışlanmışları” hayatta kalmak için daha çok mücadeleye zorlamaktadır (Korten ve diğerleri 2002). Bu nedenle, doğa ile savaş diğer savaşları beslemekte; toplumsal çatışmalara, aşırıcılığa ve terörizme dönüşebilmektedir.

6. ŞİDDETİ FIRSATA ÇEVİRENLER: KİRLİ KÂR ZENGİNLERİ

ös
28

Şiddet, bazı taraflar için yeni fırsatlar anlamına gelmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi, muhasebe yıkıcı ve yapıcı faaliyetler arasında ayırım yapmamaktadır. Tek ölçütü kâr veya zarardır ve bu kârın “kirli” ya da “temiz” olmasının önemi yoktur. Bu şekilde işleyen bir mantık, özellikle doğrudan şiddeti potansiyel olarak kârlı ve dolayısıyla bazı şirketler için değerli bir girişim haline getirmektedir. The Economist’e göre: “Amerikan ordusu köprüler, telefon santralleri, silolar gibi yapıları yıkmak konusunda ne kadar iyiye, Halliburton ve Bechtel gibi orduyla sözleşmesi olan üstleniciler bu yapıları tekrar inşa etmekte bir o kadar iyilerdir” (Chwastiak ve Lehman 2008, 322).

Özellikle 1990 sonrası kendini gösteren uluslararası terörizme karşı devam eden mücadele, genel olarak toplumda ve özellikle iş dünyasında önemli maliyetler oluştursa da bazı şirketler için yeni veya genişletilmiş pazar fırsatları kaynağı olmuştur (Weidenbaum 2003, 10). Bu nedenle, böyle bir perspektiften bakıldığında şiddet basitçe, yeni iş imkânları yaratan bir olgudur. Şiddeti fırsata çeviren işletmeler önemli avantaj sağlayarak küresel ekonomide pozisyon alabilmektedirler. ABD’nin 11 Eylül 2001 saldırılarının ardından ilan ettiği “terörle savaş”, ABD savunma sanayinde faaliyet gösteren şirketleri zengin etmiştir. Afganistan ve Irak’ın işgaline de gerekçe gösterilen “terörle savaş” çerçevesinde bu iki ülkede ve ABD sınırları içerisinde Pentagon; Lockheed Martin, Boeing, Northrop Grumman, Raytheon, General Dynamics, Honeywell ve United Technologies gibi pekçok şirkete milyarlarca dolar para ödemiştir.

Örneğin, Irak Savaşı’ndan en fazla kâr eden şirket, Pentagon’la yaptığı sözleşmelerin değeri 2002 yılında 483 milyon dolarken 2003 yılında 3,9 milyar dolara ve 2004 yılında 7,1 milyar dolara yükselen Halliburton’dur. Benzer şekilde, işletmenin faaliyet kârı 2002 yılında 112 milyon dolar zarardan 2003 yılında 720 milyon dolar ve 2004 yılında 837 milyon dolar kâra yükselmiştir (Buffa ve Chatterjee 2005). Halliburton’un Irak’tan elde ettiği gelirler ve hisse senedi fiyatları, ölen ABD’li askerlerin sayısı ile doğru orantılı olarak artmıştır.

Büyük tutarlarda kazanç sağlama potansiyeline sahip olan şiddetin daha göz önünde olan türü her ne kadar özellikle savaşlar ve terörizm olarak karşımıza çıkan doğrudan şiddet olsa da, yapısal şiddet sonucu oluşan “kirli kâr” da önemli boyutlara ulaşabilmektedir. Perakende sektörünün devlerinden olan Wal-Mart ile ilgili The Nation dergisinde yer alan bir yazıda şu ifadeler yer almaktadır: “Wal-Mart’in dünyadaki misyonu, ‘İnsanların daha iyi yaşayabilmeleri

için para biriktirmelerini sağlıyoruz'dur. Ancak, Wal-Mart'a mal tedarik eden Orta Amerika'daki hapisane benzeri işletmelerde çalışan genç kadınlar ne zaman banyo yapacaklarından ne yiyeceklerine kadar hiçbir şeye kendileri karar verememektedir. Wal-Mart, örgütsel şiddeti yönetim stratejisinin önemli bir parçası haline getirmiştir. Dolayısıyla bu kadınların para biriktirdiklerine ya da Wal-Mart sayesinde daha iyi yaşadıklarına inanmak zordur (Featherstone 2004).”

7. SONUÇ

Bu çalışmada muhasebenin, gerçekliğin yalnızca bazı yönlerini “görünür” hale getirme yeteneğiyle, mevcut sosyal, ekonomik ve politik düzenlemeleri meşrulaştırmak için kullanılabilirdiği ve bu bağlamda şiddetin legalize edilmesinde rol oynadığı iddiaları literatürden örneklerle dikkate sunulmuştur. Bu çalışmadan iki sonuç çıkarılabilir.

Bunlardan birincisi, muhasebenin araçsal rasyonalite mantığıyla ekonomik kârlılığı diğer tüm unsurlardan daha değerli kılarak “öteki” insanların, toplumların ve doğanın gerçek değerini maskeleyerek ve onların acılarının önemsiz görülmesini sağlayarak şiddet oluşumuna destek verebildiğidir.

İkinci sonuç ise, şiddetin tüm türlerinin insan doğasında var olan kötülük ve bencillikten kaynaklandığıdır. Pek çok karar alma sürecinde önemli bir girdi olan muhasebe bilgilerinin, sadece alınan kararlar üzerinde değil, bu kararların sonuçları üzerinde de etki sahibi olma potansiyeline sahip olduğu bilinen bir gerçektir. Bu bağlamda muhasebenin, özel amaçlara ulaşmak için çıkar grupları tarafından kullanılabilirdiği görülmektedir. Ancak, bu durumda suçun muhasebede mi yoksa muhasebenin ortaya koyduğu bilgileri kötüye kullanan ya da bu bilgileri manipüle eden insanlarda mı olduğunu irdelemek gerekir.

KAYNAKÇA

Adorno, T. 1970. “Negative Dialectics”.

<https://pdfs.semanticscholar.org/052c/3047553269628dde27f4dc7ce397cc1fa25c.pdf> (Erişim Tarihi: 10.06.2018).

Arad, Y., Y. Gutman ve A. Margaliot. 1996. Documents on the Holocaust: Selected Sources on the Destruction of the Jews of Germany and Austria, Poland, and the Soviet Union, Yad Vashem, Jerusalem.

Barlett, D. L. ve J. B. Steele. 2003. “Iraq’s Crude Awakening”, TIME. <http://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,450939,00.html> (Erişim Tarihi: 12.06.2018)

Bauman, Z. 1991. Modernity and the Holocaust, Cornell University Press, New York.

Buffa, A. ve P. Chatterjee. 2005. “Houston We Still Have a Problem: An Alternative Annual

Report on Halliburton”. <https://corpwatch.org/article/houston-we-still-have-problem> (Erişim Tarihi: 12.06.2018).

Carnegie, G. D. ve C. J. Napier. 1996. “Critical and Interpretive Histories: Insights into Accounting’s Present and Future through Its Past”, *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, 9(3), 7-39.

Chwastiak, M. 2001. “Taming the Untamable: Planning, Programming and Budgeting and the Normalization of War”, *Accounting, Organizations and Society*, 26, 501–519.

Chwastiak, M. ve G. Lehman. 2008. “Accounting for War”, *Accounting Forum*, 32, 313-326.

Cohn, C. 1987. “Sex and Death in the Rational World of Defense Intellectuals”, *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 12(4), 687–718.

Collison, D. 1996. “The Response of Statutory Financial Auditors in the UK to Environmental Issues: A Descriptive and Exploratory Case Study”, *British Accounting Review*, 28, 325-349.

Cook L. J. 2003. “The War Dividend”, *Forbes*. <https://www.forbes.com/forbes/2003/0331/048a.html#699d2c42593b> (Erişim Tarihi: 14.06.2018)

Covaleski, M. ve M. Dirsmith. 1995. “The Preservation and Use of Public Resources: Transforming the Immoral into the Merely Factual”, *Accounting, Organizations and Society*, 20(2/3), 147-173.

Dillard, J. F. ve L. Ruchala. 2005. “The Rules are No Game: From Instrumental Rationality to Administrative Evil”, *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, 18(5), 608–630.

Featherstone, L. 2004. “Down and Out in Discount America”, *The Nation*. <https://www.thenation.com/article/down-and-out-discount-america/> (Erişim Tarihi: 18.06.2018).

Foster, J. B. 2002. *Ecology against Capitalism*, Monthly Review Press, New York.

Francis, J. 1990. “After Virtue? Accounting as a Moral and Discursive Practice”, *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, 5(5), 5-17.

Funnell, W. 1998. “Accounting in the Service of the Holocaust”, *Critical Perspectives on Accounting*, 8, 435-464.

Garfield, R. 2002. “Economic Sanctions, Humanitarianism, and Conflict after the Cold War”, *Social Justice*, 29(3), 94–107.

Galeano, E. 1998. *Upside Down: A Primer for the Looking-Glass World*, Metropolitan Books, New York.

Galtung, J. 1990. “Cultural Violence”, *Journal of Peace Research*, 27(3), 291-305.

Habermas, J. ve T. Y. Levin. 1982. “The Entwinement of Myth and Enlightenment: Re-Reading

Dialectic of Enlightenment”, *New German Critique*, 26, 13-30.

Hines, R. 1989. “The Sociopolitical Paradigm in Financial Accounting Research”, *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, 2(1), 52-76.

Humphrey, C. ve R. Scapens. 1996. “Theories and Case Studies of Organizational Accounting Practices: Limitation or Liberation?”, *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, 9(4), 86-106.

Jensen, D. 2004. *The Culture of Make Believe*, Chelsea Green Publishing Company, Vermont.

Johnson, C. 2004. *The Sorrows of Empire: Militarism, Secrecy and the End of the Republic*, Henry Holt and Company, New York.

Kaplan, F. 1983. *The Wizards of Armageddon*, Stanford University Press, Stanford.

Kelman, H. C. 1973. “Violence without Moral Restraint: Reflections on the Dehumanization of Victims and Victimizers”, *Journal of Social Issues*, 29(4), 25-61.

Kogon, E. 1998. *The Theory and Practice of Hell: The German Concentration Camps and the System Behind Them*, Berkley Books, New York.

Korten, D. C., N. Perlas ve V. Shiva. 2012. “Global Civil Society: The Path Ahead” <http://davidkorten.org/global-civil-society/> (Erişim Tarihi: 10.06.2018).

Lawrence, P.K. 1997. *Modernity and War: The Creed of Absolute Violence*, Palgrave Macmillan, New York.

Lehman, G. 2005. “A Critical Perspective on the Harmonization of Accounting in a Globalising World”, *Critical Perspectives on Accounting*, 16(7), 975–992.

Lippman, E. J. ve P. A. Wilson. 2007. “The Culpability of Accounting in Perpetuating the Holocaust”, *Accounting History*, 12(3), 283-303.

Lovell, A. 1995. “Moral Reasoning and Moral Atmosphere in the Domain of Accounting”, *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, 8(3), 60-80.

Maunder, K. ve R. Burritt. 1991. “Accounting and Ecological Crisis”, *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, 4(3), 9-26.

Miller, P. 1990. “On the Interrelations Between Accounting and the State”, *Accounting, Organizations and Society*, 15(4), 315-338.

Milne, M. 1991. “Accounting, Environmental Resource Values, and Non-Market Valuation Techniques for Environmental Resources: A Review”, *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, 4(3), 81-109.

Richardson, A. 1987. “Accounting as a Legitimizing Institution”, *Accounting, Organizations and Society*, 12(4), 341-355.

- Rose, N. 1991. "Governing by Numbers: Figuring out Democracy", *Accounting, Organizations and Society*, 16(7), 673–692.
- Schumacher, E. F. 1973. *Small is Beautiful: Economics as if People Mattered*, Blond & Briggs, London.
- Schweiker, W. 1993. "Accounting for Ourselves: Accounting Practice and the Discourse of Ethics", *Accounting, Organizations and Society*, 18(2/ 3), 231-252.
- Shapiro, M. J. 1992. "That Obscure Object of Violence: Logistics, Desire, War", *Alternatives: Global, Local, Political*, 17(4): 453-477.
- Shearer, T. 2002. "Ethics and Accountability: From the For-Itself to the For-the-Other", *Accounting, Organizations and Society*, 27(6), 541–573.
- Taylor, C. 1978. "Politics of the Steady State", *Higher Education Quarterly*, 32(2), 157-184.
- Taylor, C. (2002). "On Social Imaginary". <http://www.mercaba.org/SANLUIS/Filosofia/autores/Contempor%C3%A1nea/Taylor,%20Charles/On%20Social%20Imaginary.pdf> (Erişim Tarihi: 18.06.2018).
- Weidenbaum, R. 2003. "The Role of Business in Fighting Terrorism", *Business Horizons*, 46(3), 6-12.
- <https://www.globalresearch.ca/a-special-place-in-hell-for-hillary-clinton-and-madeleine-albright/5506702> (Erişim Tarihi: 18.06.2018).